

KULTŪRA

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

2010 BALANDŽIO 17 d.

DRAUGO ŠEŠTADIENINIS PRIEDAS

Nr. 73(16)

Ateitininkų ateitis

Viena seniausių lietuviškų organizacijų – Ateitininkų federacija – 2010 m. švenčia savo gyvavimo šimtmetį. Ta proga Vilniuje šių metų rugpjūčio mėnesį rengiamas jubiliejinis organizacijos kongresas. Jubiliejui paminėti skirta daugiau renginių ir projektų. Pavyzdžiui, vasario mėnesį Belgijos, Vokietijos, Liuksemburgo ateitininkai kartu su lietuvių bendruomenės nariais Briuselyje ir Liuvene jau šventė ateitininkų šimtmetį; buvo surengta diskusija, kokiomis vertybėmis siekiame grįsti Lietuvos ateitį. Jubiliejinės šventės iš tikro teikia daug visokeriopo džiaugsmo, ypač ateitininkams: proginių minėjimų, koncertų, susitikimų, nuoširdaus bendravimo. Ateitininkai tikrai yra dori krikščionys, su kuriais malonu švęsti agape. Bet tokių jubiliejų proga taip pat verta susimąstyti apie organizacijos nueitą kelią, šiuolaikinę padėtį ir paskirtį, išgirsti kritiškus ir savikritiškus balsus. Ateitininkų federacijos vadovas Vyngantas Malinauskas 2009 m. „Ateities“ žurnale pabrėžia, kad įvairios veiklos formos – „giedoti bažnyčios chore, lankyti našlaičių ir senelių namus, rengti stovyklas ir akademijas, ruošti tautines šventes ir minėjimus“ – nėra ateitininkų esmė. „Vis dar nėra aiškaus moksleivių ateitininkų veiklos modelio, o studentams ateitininkams nepavyksta įsitvirtinti aukštųjų mokyklų terpėje“; apskritai „intelektualinė veikla netapo reikšminga tarp Lietuvoje atsikūrusių ateitininkų“. Ateitininkų organizatorius Vytautas Toleikis tame pačiame žurnale kelia dar griežtesnes mintis: „iš esmės ateitininkai praleido istorinį šansą smelktis į Lietuvos kultūrą, visai neprisidėjo formuojant naują, katalikiškos orientacijos inteligentijos sluoksnį, kuris būtų galėjęs bent kiek pristabdyti Lietuvos sekuliarizacijos procesus“; ateitininkai „man primena miegapeles, ramiai snaudžiančias ant neišpasakyto dydžio grūdų maišo“. Kun. Kęstutis Trimakas pastebi, kad ateitininkai sukasi dviejuose užburtuose ratuose: veikia dažniausiai tarp savęs ir auklėja tik savo jaunimą.

Ateitininkų vadovų čia perpasakotos savikritiškos mintys turėtų atkreipti dėmesį į du dalykus: kokioje padėtyje ateitininkų sąjūdis yra įklimpęs ir suvokimą, kokia linkme privalu sukti savo veiklą. Drąsinantis ženklas yra tai, kad pirmą kartą ateitininkų vadovai taip atvirai pripažįsta: sąjūdis yra gerokai prislopęs, jo idealizmas drungnokas, veikiama pernelyg uždurai, krikščioniška akcija dažnai nesiskiria nuo kitų katalikiškų organizacijų veiklos. Dabar susidariusi lūžio situacija arba, Stasio Šalkauskio žodžiais, „lūžtvės nuotaika“ duoda progą įvertinti sąjūdžio veikimą ir persiorientuoti. Istorija rodo, kad patys ateitininkai surasdavo jėgų atsinaujinti: Šalkauskio pradėtas gyvosios dvasios sąjūdis, kun. Antano Liuimos kelti gyvosios dvasios uždaviniai tremtyje, naujas idėjas žadinantys Antano Maceinos, Juozo Girmiaus raštai, kun. Stasio Ylos veikla ir naujai plėtota ideologija iševivijoje, apibendrinta knygoje „Ateitininkų vadovas“.

Vis dėlto dabar pradedama suprasti, kad sąjūdis ateitininkų principus (ypač inteligentiškumo principą) per menkai jungia su kultūra ir per mažai veikia kultūros priemonėmis. Galima paklausti, kiek per dvidešimt nepriklausomybės metų atsirado ateitininkų inteligentų/intelektualų – filosofų, pedagogų, rašytojų, dailininkų? Tačiau kaip rodo rengiamos akademijos, kursai, įmanu išsiversti ir su kviestiniais mokslo ir kultūros pranešėjais. Lietuvoje tikrai yra krikščioniškos pasaulėžiūros mąstytojų, ugdytojų, menininkų. Ateitininkai čia galėtų būti krikščioniškųjų idėjų tarpininkai, diskusijų organizatoriai, opių visuomeninių ir politinių problemų svarstytojai, reiškiantys ir ginantys krikščioniškąsias vertybes sekuliarizuotoje aplinkoje. Ateitininkams tiktų būti krikščioniškos dvasios telkėjais, buriančiais, įkvepiančiais panašių pažiūrų inteligentus, užkariaujančiais nudievėjusias sferas (žiniasklaidą, visuomeninę veiklą, mokslą, švietimą). Užsienio lietuviams ateitininkams vertėtų ne vien saugoti tautiškumą tarp saviškių ir pažįstamų, o ieškoti naujų krikščioniškomis vertybėmis uždegančių kultūrinių veiklos formų, ypač tarp naujai atvykusių lietuvių.

Ateitininkijos paskirtis, sėkmė ir ateitis priklausys nuo to, kaip Kristus mokymu pavyks persunkti kultūrą, pratęsti XXI amžiui pritaikytą ateitininkų ideologiją, formuoti krikščionis inteligentus, o krikščionybę įkultūrinti.

Gediminas Mikelaitis

Vladas Braziūnas

Krokai.

Aldonos Ruseckaitės nuotr.

* * *

iš pačio ryto
rasos iškrito
žibėjo rasos
kaip žvaigždės basos

debesyne
prie dangaus galo
švietė auksinė
lietaus galvelė

mėlynos pušys
vienoje viršūnėje
burkuoja burkučiai
mėlyni keršuliai

Kitame numeryje:

- Aforizmai – sparnuotos mintys.
- Lietuva be kultūros – Lietuva be ateities.
- Nijolės Jankutės eilėraščiai.

Redaguoja Renata Šerelytė rainbow.vilnius@gmail.com
Maketuoja Jonas Kuprys

Šio šeštadienio Kultūros turinys

- 1-as psl. Gediminas Mikelaitis. Ateitininkų ateitis.
- 2-as psl. Stasys Goštautas. Užrašai iš Bogotos.
- 3-as psl. Diana Glemžaitė. Mes mokėsime numirti.
- 4-as psl. Virginija Paplauskienė. Sugrįžimas.
- 6-as psl. Augustinas Idzelis. J. Dainausko gyvenimo atspindžiai.
- 7-as psl. Algis Vaškevičius. Sakralinės muzikos festivalis.
- 8-as psl. Stasys Sližys. B. Zubrickui – 80.
- 8-as psl. A. Vaškevičius. Pasaulis mini genialiojo lenkų kompozitoriaus jubiliejų.

Užrašai iš Bogotos: Žalia, aš tave myliu žalia

STASYS GOŠTAUTAS

*Verde que te quiero verde
Verde viento, verdes ramas.*

Taip prasideda Federico García Lorcos „Romance sonámbulo“: „Žalia, aš tave myliu žalia / Žalią vėją, žalias šakas.“ *Žalia* yra naujoji Antano Mockaus partija, kuri, išsirutulijusi iš vizionierių (atsiradusių 2007 metais), prieš porą mėnesių tapo *žalia*. Gal tai ir gerai, ši veikiausiai patrauklesnė negu toji, vizionieriška ir daug kam ne visai suprantama. Antanas sugaišo kelerius metus, kurdamas, formuluodamas šį judėjimą, pavadintą vizionierių partija, tikėdamas, kad idėjos svarbesnės už pinigus ir kad ši idėja laimės rinkimus. Žinoma, Antanui idėjų netrūksta, tad stebėtina, kad jis prieš pusmetį nutarė pakeisti pavadinimą – tačiau, regis, tai buvo protingas žingsnis.

Taigi Antanas (sakyčiau, nereikia net sakyti jo pavardės, nes yra tik vienas Antanas Mockus, kandidatas į Kolumbijos prezidentus) – ir jo ką tik perkrikštyta partija, *Žalioji partija*. Ji *žalia* ne tik ekologiniu požiūriu – ji skiriasi nuo liberalų partijos – raudonos – ir konservatorių – mėlynos. Yra dar dvi nepriklausomos grupės, „nespalvotos“. Po kovo 14 d. pirmųjų rinkimų žalieji gavo daugiau nei 700,000 balsų – tai įspūdinga, juk didžioji dalis rinkėjų net nežinojo, kad tokia partija yra. Prieš ketverius metus Vizionierių partija gavo tik 70,000 balsų.

Nepasakosiu Antano biografijos – kad jo tėvai išeiviai, tėvas inžinierius, motina – skulptorė keramikė (Nijolė Sivickas-Sivickaitė), kad Antanas baigė Bogotos prancūzų gimnaziją ir studijavo matematiką Nacionaliniame universitete, o vėliau buvo jo rektoriumi. Tuo pat metu rašė doktoratą Prancūzijoje iš filosofijos ir parašė disertaciją apie M. Heideggerį, kurios niekas negali gauti, nes jos buvo išleista tik šimtas egzempliorių. Kad būdamas rektoriumi, turėjo pasipriešinti amžinam studentų streikui: kai šie neleido jam kalbėti, Mockus nusimovė kelnes. Visų nustebimui, maištautojai nurimo ir leido jam baigti kalbą, o tuo pačiu – ir streiką. Šalies prezidento paprašytas, atsistatydino ir neturėdamas ką veikti, paragintas Vytauto Didžiulio, du kartus laimėjo Kolumbijos sostinės mero rinkimus. Jo antroji žmona vardu Adriana (ją vedė cirke), jiedu turi tris gražius vaikus ir t.t.

Trys *žalieji* kandidatai – Lucho Garzón, Antanas Mockus ir Enrique Peñalosa (visi trys – buvę

sostinės merai) dėvėjo žalius marškinius, kartu važinėjo po visą kraštą, gražiai pristatė vienas kitą, draugiškai, lyg nebūtų varžovai, vienas kitą gyrė. Spauda juos labai savotiškai praminė „Trimis tenorais“, nes jie taip gražiai draugavo, kaip prieš dešimt metų – Ch. Carreras, P. Domingo ir L. Pavarot-tis.

Deja, tokio kandidato kaip Mockus Lietuvoje nėra, o kaip jo reikėtų. Atrodo, kad talentinga lietuvių tauta duoda visų po vieną: vieną dailininką, vieną kompozitorių, vieną generolą Plechavičių ir vieną kandidatą į prezidentus, kuris, deja, nepriklauso Lietuvos Respublikai.

Po gegužės mėnesio antrųjų rinkimų liks tik du kandidatai, iš kurių birželio mėnesį Kolumbija išsirinks valstybės prezidentą. Kas bus tas asmuo, sunku nuspėti, bet jeigu rinkėjams nusibodo tos pačios dvi partijos, kurios valdė kraštą 200 metų (šiais metais kaip tik sukanka 200 m. nuo Kolumbijos ir nemažos dalies kitų Lotynų Amerikos šalių Nepriklausomybės paskelbimo), tai trečioji partija galėtų nustebinti kraštą ir pasaulį. Atsimenu, kaip prieš 50 metų Kolumbija iškilmingai šventė savo „sesquicentenario“, t. y. šimtas penkiasdešimtąsias Nepriklausomybės metines, ir to įvykio garbei paskyrė savo antrąją knygą „Arte colombiano“ (Bogota, Iqueima, 1960).

Kai Antanas aplankė Lietuvą 2006 metais, vietiniai politikai išsigando, kad Antanas gali laimėti bet kokią poziciją ir atimti jiems vietą. Politikai gali būti ramūs, Antaną reikėtų daug sykių kviešti ir prašyti, kad jis sutiktų užimti kokią nors poziciją Lietuvoje. Visas jo dėmesys skirtas Kolumbijai.

Antanas Mockus.

Jono Kuprio nuotr.

„Trys tenorai“: Antanas Mockus, Lucho Garzón ir Enrique Peñalosa.

Antanas, pagarsėjęs netradiciniu mąstymu, kaip Pitagoras yra filosofas ir matematikas, jis myli tiesą ir ieško išminties (*filos-sofos (gr.)* = išminties draugas). Antanas veikiausiai net nemane, kad jis galų gale išpildys Sokrato norą, kad pasaulį valdytų filosofai, nes tik tada pasaulis bus reikšmingas ir teisingas. Įdomu, kad iš visų šalių Kolumbija gali būti pirmoji, kuri turės prezidentą – išminties draugą. Pitagoras irgi valdė graikišką koloniją Italijoje. Turbūt sunku valdyti išmintingai ir teisingai. Kai Antanas buvo Bogotos meras, jis neėmė kyšių, gyveno draugo bute, važinėjo su dviračiu ir autobusu, pavadintu „Milenio“. Visi jį gerbė, nes jis pirmasis taip elgėsi ir norėjo, kad ir jo pavaldiniai taip elgtųsi. Atsisakė privilegijų, jo principas buvo valdyti teisingai, pateikiant asmeninį pavyzdį. Kai Bogotoje pritrūko vandens, ekscentriškasis meras pasirodė televizijos reklamoje: jis prausėsi duše ir, kol muilinosi, užsuko vandenį, prašydamas miestiečių daryti tą patį. Antanui pasitraukus iš mero posto, vandens švaistymas sumažėjo net 40 procentų. Ir tai – be jokios baudos ar draudimo. JAV sunku įtikinti, kad reikia taupyti vandenį, nors kiekvieną vasarą miestai imasi visokių priemonių, neretai – ir nuobaudų.

Ižulokais akibrokštais Antanas atsakydavo žurnalistams į jų įkyrius klausimus, bet miniai kalbėdavo kaip profesorius su dėstytojo išradingumu: *Man labiau patinka bendruomenės lyderystė. Aš nelaikau savo asmeniniu nuopelnu to, ką mums pavyko pasiekti. Prie rezultatų juk prisidėjo milijonai žmonių... man labiau patinka skatinti žmones mokytis*. Taip kalba tik išmintingas žmogus, filosofas, kuris eina prie dalykų prasmės ir mokslo žinias taiko politinėms programoms, nepaprastas mąstytojas, kokių išminties draugai nėra matę.

Jeigu kas nors manys, kad Antano programa – ne iš šio pasaulio ir nieko iš to neišeis, labai apsirinka, nes jis pasirenka paprasčiausius argumentus ir tiesiog priverčia tave sutikti, kad tikrai taip yra geriau ir tu laisva valia pasirenki, ko jis nori. Tokios yra jo pirmosios partijos taisyklės, vėliau pritaikytos *Žaliajai partijai*. □

DIANA GLEMŽAITĖ MES MOKĖSIM NUMIRT

* * *

O mano vakarai, žydrieji vakarai,
Su vėjais alkanais už durų privertų!
Norėčiau su jumis kažkur tolyn išeit –
Neklaust ir nežinot – tolyn, tolyn kažkur!

Užgęsta židiny bevirpanti liepsna,
Žėruoja tik anglis tyliu raudonumu.
Ir kokia tu brangi, manoji vienuma –
Į nieką aš tavęs mainyti negaliu.

Pabunda mintyje užmigusi viltis –
Pavasaris ir vėl palaukėm atvažiuos...
O mano vakarai! Ar viskas dar sugrįš,
Ar trokšiu kada nors dar juoktis ir dainuot?

Tik vėjas, vienuma, begęstanti liepsna
Ir keistas ilgesys – kažkur išeit, išeit...
Kas šaukia kur skubėt, išeiti šaukia kas –
Sakykite jūs man, žydrieji vakarai.

MES MOKĖSIM NUMIRT I

Ne už svetimą mintį, ne už svetimą žodį
Mes mokėsime didvyriais mirt –
Tik už rytą, kuris laisvės saulę parodys,
Mes mokėsime numirt.

Jau laukais, jau keliais didis šauksmas patvino –
Virpa žemė ir dreba erdvė.
Ilgesys kaip liepsna žiebias žiebias krūtinėj,
Kaip šviesi spinduliuota žvaigždė.

Būk pasveikinta, saule, pakilus virš žemės,
Būk pasveikinta, ryto šviesa!
Šaukiam mes čia pro vėliavų minią neramią,
Šaukiam mes po velėna žalia...

Mūs krauju pražydės čia palaukėje gėlės.
Mūsų maldą pats Dievas išgirs!
Už Tėvynės dangaus skaisčiai švytintį mėlį
Mes mokėsime numirt!

NEŽINOMAJAM I

Ir tokį vakarą, kai ant peties juntu aš Tavo ranką
Ir Tavo žingsnį išgirstu šalia savęs –
Man norisi svajoti apie miestą, toli esantį –
taip didelį ir trunkų,
Nerūpestingas šypsenas ir muzika pripildytas gatves.

Man norisi svajot tada apie mažytį kambarėlį,
Vijoklius juodus, kabančius atvirame lange,
Ir žodžius užmirštus, ir vakarą rudens apleistą, vėlų,
Kai židiny giliam plevėna traškanti liepsna.

Ir aš svajoju: – Kai labai norėčiau ten sugrįžti,
Galbūt sustot tik prie tų vartų, gatvės tos...
Pasigėrėti dar, kaip katedros vitražai saulėj tviska,
Kaip skamba oras nuo varpų vakarių
sklindančios maldos

Galbūt, galbūt ten pasakytų man kažkas: – Atleidau.
Gal pasakytų: – Niekur jau nebeik iš šių namų...
Ak, ne... Čia vakaras. Ir Tu tiktai žvelgi
į mano veidą,
O miglos klostos, supasi ant upės, ant laukų.

Diana Glemžaitė Kupiškio gimnazijoje 1944 m.

PARTIZANO SESUO

Tai neša sniegą, neša sniegą vėjas,
Tai rauda vėjas giesmę šermenu!
Ko negrįžai ir ko naktin išėjęs,
Palikęs slenkstį mylimų namų?

Tai lekia sniegas, piktas baltas sniegas,
Sesuo sustos pavartėj prie klevų
Ir atsimins: jos vienas brolis miega
Ant miesto gatvės akmenų pilkų.

Ir drasko vėjas jo geltonus plaukus,
Ir spindi ledas negyvų akių,
Ir veltui Tu, ir veltui kartais lauki
Sugrįžtant jo palaukės takeliu.

Tik kam vaikams Tu audi plonas drobės,
Kam rietimus seklyčion Tu neši,
Jeigu šiandien brangiausiajam savo broliui
Uždengti kūno drobe negali.

Tai neša sniegą, neša sniegą vėjas,
Tai rauda vėjas giesmę šermenu...
Tai Tu verkei – ne žvakės ten žibėjo, –
Tai žvaigždės verkė sielvartu gūdžiu...

MES GRĮŠIME Į NAMUS

Ateis diena, kai audros bus nurimę,
Šviesia viltim blaivysis vėl dangus.
Ir atsikvėps laukai, miškai, arimai,
Nauja ryžtim ir laisvės didumu.

Ateis diena, kai soti bus jau žemė
Mūs ašarų ir kraujo, ir kančios.
Nuslinks ūkai čia rūstimi grumėnų
Negrįžtamai, o ne – jau niekados.

Vėl drąsiai kals maži daigai velėną
Pavasario ir saulės trokšdami.
Šypsosis mums, pareinantiems, purienos,
Čiurlens upeliai dainą nešdami.

Ir grįšim taip mes vieną kartą, drauge,
Į toluoj palikusius namus.
Vėl grįšim ten, kur gimėme, kur augome,
Kur brendo laisvės jausmas nemarus.

PARTIZANŲ DAINA

Kad ne namų gimtųjų apsamanojės stogas,
Svirtis ta ir tas kryžius pavartėj vakare –
Kas būtų bridęs kelią taip varganą ir juodą,
Kieno žingsnius lydėtų naktis ir nežinia.

Mums sesės aukštos pušys ir eglės žaliaskarės,
Ir beržas baltliemenis kaip draugas guodžia mus.
Žaibams padangę skrodžiant ir vėtrai mišką barant
Jis primena gimtuosius taip tolimus namus.

Ten liko mūsų juokas, ir ašaros, ir meilė,
Pavasariais daržely nulinkus radasta,
Čia tokios niūrios dienos, saulėlydžiai taip gailūs,
Ir taip šaltai atspindi vidunaktį delčia.

Bet – grįš dar laisvė kartą! Dar ginklą rankos spaudžia,
Ir krykš po šviesų lauką, žydriam danguj spindės
Ir sesei ploną drobę seklyčioje beaudžiant
Dainos gražiausiam posme mūs vardą paminės.

Ir bus taip giedrios dienos, taip mėlynos vosilkos
Seselių grėbėjėlių gelsvas kasas papuoš!
Matysim rytą kylant pro žemės plutą pilką,
Ir jusime, kaip smilgos mums prie širdies linguos.

MES MOKĖSIM NUMIRT II

Mes mokėsime numirt, jei Tėvynė aukos reikalauja.
Nesuriš mūs gretų nieks vergovės pikta grandine.
Neišmokom sulinkt prieš ateivių įstatymą naują:
Savo brolių parduot – dar visi neišmokome, ne!

Kraštą ginsime šį, kaip senovėje protėviai gynė,
Balsą žemės gimtos išnešioję giliausiai širdy.
Nors laukai ir keliai pavergtųjų dejone nutvinę.
Kur klausysies – aplink svetimųjų žingsnius tegirdi.

O juk bus dar diena, kai pro vėliavų plazdantį mišką
Baltas vytis pakils ir padangėj aukštoj suspindės!
Mūsų kraujas giedos pro gimtinės velėną ištryškęs,
Ir ant kapo nykaus šviesios taurės lelijų žydės.

Pardundės traukiniai, išsivežę jaunatvišką dalią,
Visi monai išdils tarsi pjautuvas dyla delčios.
Grįžę mūsų tėvai, mūsų sesės iš Komi, Uralo,
Atsiklaupę čionai, verkdami gimtą žemę bučiuos.

Mes mokėsime numirt ne už svetimą mintį ar žodį,
Ne už tuos, kurie skriaus, dengdami viską melo

tamsa.

Tik už rytą, kuris laisvės saulę didingą parodys –
Mes mokėsime numirt giedriu veidu ir tvirta dvasia.

IŠ SUTEMŲ PILKŲ

Iš sutemų pilkų maži varpeliai skamba
Ir skubina žirgai neramūs ir greiti.
Užtrenk duris kietai, skraiste pridenki langą,
Lai čia tas skambesys, tas aidas neįsklis.
Praskubins lai žirgai neramūs ir greiti...
Iš sutemų pilkų maži varpeliai skamba.

Juoduos plaukuos perlu ištirpę snaigės žėri
Ir laimės akyse atošvaistė šviesi.
Jaunyste ir širdim o lėkit pasigėrė
Nematomi veidai, nežinomi nakty...
Varpelių skambesys nuklys, ištirps toli – –
Juoduos plaukuos perlu ištirpę snaigės žėri.

SUGRĮŽIMAS

VIRGINIJA PAPLAUSKIENĖ

Kovo 30 dieną Kaune į amžinojo poilsio vietą buvo palydėtas išeivių kultūros ir visuomenės veikėjas, spaustuvininkas, daktaras Mykolas Morkūnas (1916–1999). Švenčiausios Mergelės Marijos Ėmimo į dangų (Vytauto Didžiojo) bažnyčioje monsinjoras A. Svarinskas ir rektorius Kęstutis Rugevičius už jo vėlę aukojo Šv. Mišias. Palydėti savo bičiulį į paskutinę kelionę iš Vilniaus atvyko Jo Ekselencija Prezidentas Valdas Adamkus. Urna su velionio palaikais buvo šaulių savanorių ir tautiniais rūbais pasidabinusių merginų garbingai lydima. Petrašiūnų kapinėse, pušelių apsuptyje, greta iškilių rašytojų S. Santvaro, B. Brazdžionio, A. ir A. Gustaičių, P. Babicko atgulė ir spaustuvininkas Mykolas Morkūnas. Prie kapo duobės atsisveikinimo žodį tarė jo vaikai: Antanas Morkūnas, monsinjoras A. Svarinskas. Buvo giedamos giesmės ir Lietuvos Himnas. Po laidojimo apeigų visi pajudėjo Maironio lietuvių literatūros muziejaus (toliau – MLLM) link, kuriame vyko jam skirtas atminimo vakaras. Prieš renginį buvo pristatyta paroda: „Kas apsakys tą ilgesį...“, kurią parengė šio straipsnio autorė, apipavidalino dailininkė Inga Zamulskienė.

Atminimo vakarą Maironio Didžiojoje svetainėje pradėjo pianistė Šviesė Čepiauskaitė. Muziejaus direktorė Aldona Ruseckaitė pristatė garbius svečius, suteikdama žodį Jo Ekselencijai Prezidentui Valdui Adamkui. Jo Ekselencija buvo vientelis salėje, kuris daugiau nei 40 metų artimai pažinojo M. Morkūną ir dirbo su juo. Liejosi šilti ir nuoširdūs atsiminimai: M. Morkūnas buvo pristatytas kaip pasišventęs lietuviško žodžio sergėtojas, paprastas ir nuoširdus žmogus. Pasak V. Adamkaus, jam nerūpėjo turtais – namai, naujausios mašinos, pinigai. Pareigingai ir atsakingai dirbo spaustuvininko darbą. Jis leido iki tol mažai kam žinomų rašytojų knygas. Taip buvo atspausdinta pirmoji dramaturgo K. Ostrausko knyga „Kanarėlės“, prie kurios tiesiogine prasme ir V. Adamkus buvo „prikisęs rankas“ – t. y. dirbo išspausdinant. Daugelis užsakovų, atėjusių į spaustuvę, matydami M. Morkūną juodomis nuo dažų rankomis, stovintį prie linotipo, negalėjo patikėti, kad jis – rektorius. Savo daktaro diplomą buvo padėjęs į stalčių, pasiraitojęs rankoves, dirbo prie linotipo, neskaičiuodamas valandų, kai reikėjo skubėti su užsakymu ir naktimis triūsė spaustuvėje.

1998 metais Jo Ekselencija V. Adamkus už nuopelnus Lietuvai apdovanojo M. Morkūną DLK Gedimino trečiojo laipsnio ordinu ir įteikė Riterio kryžį.

Renginio metu kalbėjęs žurnalistas Vidmantas Valiušaitis papasakojo apie spaustuvės perkėlimą į Lietuvą. Lietuvai atgavus Nepriklausomybę, Lietuvių fronto bičiuliai nusprendė turėti savo spaudą ir įsteigė Mykolo Morkūno spaustuvės skyrių Kaune. Į Lietuvą buvo išsiųstas talpintuvus su įranga. Dabartinis spaustuvės direktoriaus pavaduotojas Vidmantas Zavadskis papasakojo savo išpūdžius iš bendravimo su M. Morkūnu, perimant darbo patirtį JAV, o vėliau ir besilankant M. Morkūnui Lietuvoje. Pirmoji knyga – A. Šato „Laisvė be laisvės – nelaisvė“ buvo išleista bendromis jėgomis Kaune.

„Morkūnas ir Ko“ spaustuvė tęsia pirmtako pradėtus darbus: spausdinamos knygos istorine, politine, moksline tematika, vadovėliai, leidžiama grožinė literatūra. Tradicija tapo knygų, išleistų JAV, perspausdinimas – taip išėjo J. Lukšos-Daumanto „Partizanai“, kunigo, psichologo A. Paškaus, S. Ylos, J. Blekaičio, Alės Rūtos, J. Švabaitės-Gylienės knygos. Lietuvių Rašytojų draugijos Kauno skyrius šioje spaustuvėje leidžia knygas –

spausdinamos P. Palilionio, N. Raižytės, A. Ruseckaitės, V. Rudžiansko, A. Pakėno ir kt. knygos. Ši spaustuvė tapo ir muziejų leidybiniu centru: leidžiami MLLM, K. Petrausko, M. K. Čiurlionio Nacionalinio, J. Aisčio muziejų knygos ir leidiniai. Čia spausdinamas ir žurnalas „Į Laisvę“.

Renginio metu šio straipsnio autorė perskaitė pranešimą, kuris kiek sutrumpintas ir spausdinamas žemiau.

„Kas apsakys tą ilgesį ...“

Morkūno pavardė daugeliui susijusi su Chicagoje buvusia jo vardo spaustuvė, kurioje daugiau nei keturiasdešimtį metų buvo spausdinami žurnalai, laikraščiai, grožinės literatūros knygos ir vadovėliai, meno katalogai, įvairių renginių programos ir bukletai lietuvių, anglų ir ispanų kalbomis. Nuo pat įkūrimo spaustuvėi vadovavo M. Morkūnas. Keleriais žodžiais neįmanoma nusakyti milžiniškų šio žmogaus nuopelnų lietuviško žodžio puoselėjime ir išsaugojime svetimoje žemėje. Mano mintyse jis atsisotija greta Nepriklausomoje Lietuvoje veikusio spaustuvininko Antano Kniūkštos. Įsteigęs spaustuvę sparnuotu pavadinimu „Sakalas“, jis leido jaunųjų rašytojų knygas. Antrosios rusų okupacijos metu A. Kniūkšta buvo suimtas ir ištremtas į Šiaurę, į Vorkutą. 1944 metais M. Morkūnas tos pačios brutalios jėgos buvo išstumtas iš Lietuvos į Vokietiją. Vėliau, atsidūręs Amerikoje, pradėjo leisti ir spausdinti lietuviškas knygas. Grėsmingose istorinių pervartų bangose abiems rūpėjo išsaugoti ir užtikrinti lietuviško žodžio gyvastį.

M. Morkūnas (centre) po daktaro diplomą įteikimo iškilnių. Insbukas, 1947 m.

A. Kniūkštos archyvinis rinkinys saugomas MLLM. Praėjusiais metais šio straipsnio autoriui lankantis Chicagoje, M. Morkūno žmonos Zinos leidimu peržiūrėtas, atrinktas ir į MLLM parvežtas jo archyvas.

Galima tarti, kad fizine prasme M. Morkūnas rado atilsį Petrašiūnų kapinėse, o jo dvasinis palikimas rado namus ir pradėjo savo gyvenimą MLLM. Medžiaga tyrinėjama, tvarkoma. Pirmą kartą spaustuvininko atminimui parengta ir Lietuvos visuomenei pristatyta paroda. Per archyvalijas: dokumentus, fotonuotraukas, laiškus, rankraščius atsiskleidžia nežinomi jo biografijos faktai, išryškinti charakterio ypatumai, nušviečiama aplinka, kurioje gyveno Lietuvoje, Vokietijoje ir Amerikoje.

Iš Mykolo vaikiaičio Antano Morkūno buvo kiek plačiau sužinota apie šeimą. Tėvai – Morta Marčėnaitė ir Mykolas Morkūnas – augino 11 vaikų. Gausioje šeimoje vyravo meilė ir pagalba jaunesniems, nuolankumas ir pagarba vyresniems. Vaikai buvo auklėjami krikščioniška dvasia, Mykolas patarnaudavo bažnyčioje. Archyvinėse fotonuotraukose Mykolas užfiksuotas su tėvais kraunantis šieną, vežantis rugius, dirbantis įvairius

Mykolas Morkūnas

ūkio darbus. Galima teigti, kad pirmieji jo universitetai ir buvo gyvulių ganymas, rugiapjūtės, šieno paruošimas. Šeimoje vaikus pratino prie ūkinių darbų, tačiau jie buvo raginami ir mokslo siekti. Ypač branginama ir vertinama buvo knyga: vyresnieji balsiai skaitydavo jas bei laikraščius jaunėliams. Gausioje šeimoje nuolat buvo muzikuojama, dainuojama: gražiais balsais pakerėdavo Mykolas su broliais Broniumi ir Juozu.

Mykolas pradėjo lankyti Biržų „Saulės“ gimnaziją. 1931 m. buvo pastatyti nauji gimnazijos rūmai (architektas Vytautas Landsbergis-Zemkalnis). 1935 metais gimnazijai suteiktas pirmojo Lietuvos prezidento A. Smetonos vardas. Šioje gimnazijoje mokėsi būsimas poetas M. Indriliūnas, žurnalistas J. Keliuotis, literatūros kritikas V. Kubilius, istorikas A. Kučas, poetai E. ir L. Matuzevičiai, rašytojas J. Mekas, mokslininkas Č. Masaitis. Vienas iš jauniausių mokytojų buvo poetas Bronius Krivickas.

Gimnazijoje veikė skautų, ateitininkų, literatūros mėgėjų, fizikų elektronikų lavinimosi kuopelės ir būreliai. Kasmet būdavo surengiami po 2–3 viešus vakarus, pavasariais gimnazija rengė sporto šventes, šeštadieniais – literatūros vakarus; turėjo dūdų orkestrą, žiemą būdavo liejama čiuožykla. Iš nuotraukų ryškėja M. Morkūno veiklumas ir visuomeniškumas: dalyvavo sporto būreliuose, literatūros vakaruose, o ypač aktyvus buvo gimnazijos pučiamųjų orkestre – nuo 1932 m. iki gimnazijos baigimo 1938 m. pūtė dūda.

M. Morkūnas priklausė ateitininkams, skautams. 1932 m. nuotraukoje jis užfiksuotas su skautais, įrašas byloja: „I-os Vaidevučio draugovės ‘Jaučių’ skiltis.“ Kitoje nuotraukoje apie skautavimą užrašęs: „Tuomet, kuomet dar buvau skautas. Laipsnį turėjau paskiltininko, o pareigas ėjau adjutanto. Buvau ‘vilkiukų’ draugovės adjutantas. Fotografuota maždaug apie 1932 m. pavasarį. Vidury sėdi tuntininkas V. Rozmanas ir gimnazijos direktorius Juška“.

Jau gimnazijoje buvo apsisprendęs stoti į Kauno Metropolijos kunigų seminariją. „1938 m. lapkričio mėn. 2 d. Išvilklus sutaną nusitraukėm prie seminarijos namų sienos su rektorium Penkausku, vicerektorium Jakubausku ir prefektu Ignatavičiumi. Kaunas.“ Tačiau keletą metų pasimokęs Kauno Metropolijos Kunigų seminarijoje, nusprendė pasukti kitu keliu. Išvykęs į Vilnių, 1940–1944 m. studijavo Vilniaus universiteto ekonomikos fakultete, dirbo kooperatinės gamybos įmonėje „Darbas“. Šioje kartono ir popieriaus įmonėje prasidėjo jo pirmoji pažintis su popieriaus

Nukelta į 5 psl.

Atkelta iš 4 psl.

gimimu. M. Morkūnas jau Vilniuje turėjo nedidelę spaustuve, kurioje, be kitų spaudos darbų, 1944 m. spausdino pagrindžio laikraštėlių *Laisvas žodis*. Sekė viena po kitos alinančios kraštą ir grasinančios susidorojimu su inteligentijos atstovais okupacijos. Tai paskatino daugelį jų išvykti iš Lietuvos.

Praeities gyvenimas mums lieka lyg pasaka...

(AUSTRIJA – VOKIETIJA)
1944–1949 m.

Antrosios rusų okupacijos išstumtas iš Lietuvos, M. Morkūnas apsigyveno Vokietijoje. Išduoti pažymėjimai apie jo darbą pirmaisiais klajokliškais metais svetur liudija, kad dirbo JAV Trečiosios armijos Informacijos centre. Su grupe kitataučių gyveno Freisingo kareivinėse. Tačiau M. Morkūnas ieškojo įvairių galimybių tęsti studijas, ketino net vykti į Prancūziją. Buvęs jo dėstytojas, daktaras Z. Ivinskis parašė diplomatui S. A. Bačkiui į Paryžių laišką: „Malonėkite duoti atitinkamus nurodymus ir informaciją p. Mykolui Morkūnui, būvusiam mano ir dr. Pr. Podalskio studentui. Šitas studijuozas vertas dėmesio. Būtų labai gera, jeigu jis galėtų studijuoti ir baigti mokslus.“ (1945 m. rugpjūčio 27 Viurcburgas). Palanki buvo ir JAV Trečiosios armijos centro charakteristika, kurioje jis apibūdinamas kaip pareigingas, atsakingas, patikimas, lojalus, kūrybingas lietuvis (išduota 1945 09 14).

Laimei, atsirado galimybė studijuoti Austrijoje. Daugelis lietuvių išeivių vyko į Insbruko universitetą, kuriame studijų dekanu buvo prof. J. Ebers, rektorius prof. C. Brunneris. M. Morkūnas pradėjo studijuoti ekonominius politinius mokslus. Iš saugomų pažymėjimų, atsiskaitymo lapelių ryškėja platus spektras jo išlaikytų įskaitų, seminarų, egzaminų: Austrijos konstitucija ir administravimas; filosofija; baudžiamoji, tarptautinė, privati, administracinė teisės; visuomenės mokslai; užsienio šalių liaudies ūkis; liaudies ūkio mokslai ir kt.

Rinkinyje saugomi M. Morkūno rankraščiai, kuriuose surašytos anuometinės aktualijos, atskleistos nuotaikos ir studentiški rūpesčiai: „Būrelis Baltijos pakraščių studentų, pasibaigus karo audrai, susirinko iš įvairių Europos vietovių studijuoti į Vieną toli Europos pietuose miestą, gulintį ankštai suspaustą Alpių kalnuose, vešliai laisdomų upių slėnyje, papuoštų margaspalviais pietų kraštų medžiais. Tas miestas senas ir turtingas praeities istorija. <...> Studentai savo gyvenimu daug kuo skyriasi nuo kitų profesijų žmonių, jie ieško ko nors nepaprasto, paslaptingo (daug kam jų nesuprasti). Štai, kad ir nuo Baltijos pakraščių studentai, norėdami turėti senas studentijos tradicijas, jie pasirinko šį senąjį namą-smuklę vyriausiąją savo būstinę. Čia jie įrengė valgyklą, lošimų klubą, šokių salę ir visą kitą, kas yra reikalinga studentiškomis tradicijoms. Čia vyko susirinkimai, mitingai, diskusijos ir išgėrimai, na, žinoma, ir visas linksmas studentiškas gyvenimas.“

Pirmuoju studentų atstovybės pirmininku buvo išrinktas poetas Henrikas Nagys. Kartu su kitais studentais įkūrė sambūrį „Lithuania“, kuris vienijo studentus lietuvius. Buvo leidžiamas žurnalas „Sambūris“, atsakingąją redaktore tapo O. Stikliūtė. Šis retas, bibliofiline retenybe tapęs žurnalas „Sambūris“ rodomas parodoje.

Gyvenimas Insbruke buvo skurdus buitine prasme, tačiau jaunatviškas entuziazmas neleido pasimesti ir nuliūsti. Nuotraukos tampa tyliais liudininkais, bylojančiais, kad gyvenimas Insbruke buvo visavertis. Jaunieji studentai ne tik siekė mokslo, bet ir prasmingai, turiningai leido laisvalaikį: vyko slidinėjimo stovyklos kalnuose, buvo organizuojamos ekskursijos laivu, vykdavo šachmatų, tinklinio varžybos, kultūros-literatūros vakarai, klasikinės muzikos koncertai.

M. Morkūnas 1945–1947 m. Insbruko uni-

versitete sėkmingai studijavo, parašė ir apsigynė disertaciją *Senųjų prūsų istoriškai politinės ir ūkinės problemos* („Die historisch-politischen und wirtschaftlichen probleme Altpreussens“). 1947 lapkričio 22 d. jam įteiktas ekonomikos mokslų daktaro diplomatas. Kiek vėliau karinė valdžia suvaržė ne tik lietuvių, bet ir kitų tautybių išeivių gyvenimą Insbruke, pageidaudami, kad kitataučiai išvyktų iš Austrijos.

Kaip ir daugelis lietuvių, M. Morkūnas išvyko į Freiburgą, kuris priklausė prancūzų zonai. Anuometinė valdžia ypač rūpinosi kultūriniu išeivių gyvenimu: rengė koncertus, rodė filmus, veikė bibliotekos. Čia „kunkuliavo“ ir lietuvių jaunatviškas studentiškas gyvenimas. Iš visos Vokietijos ir Austrijos čia susibūrė veiklūs literatai, dailininkai, meno žmonės. Veikė V. K. Jonyno įkurta Meno mokykla, kurioje Keramikos klasėje pradėjo studijuoti M. Morkūnas. Freiburge buvo stiprus jaunų meno žmonių centras: A. Nyka-Niliūnas, H. Nagys, J. Kaupas, M. Katiliškis, J. Blekaitis, Z. Nagytė, D. Jesaitytė. Vyko literatūros vakarai, koncertai, buvo rengiamos meno parodos.

1949–1950 metai daugeliui išeivių tapo lemiamais: kelias į okupuotą Lietuvą buvo uždarytas, todėl teko ieškoti „savosios žemės“ svetur. M. Morkūnas, gavęs iškvietimą ir susitvarkęs visus formalumus, prieš išplaukiant į JAV gyveno Grohu pereinamojoje stovykloje. 1949 m. vasarą paliko Europą ir „McRae“ laivu išplaukė laimės ieškoti svetur.

(AMERIKA)
1949–1999 m.

Amerikoje lietuviams išeiviams sunkiai sekėsi įsitvirtinti profesinėje srityje, todėl ir M. Morkūnas ėmėsi fizinio darbo. Kiek vėliau, 1951 m. įsteigė lietuvišką spaustuve. Artimas bendradarbis Clemente Dedela prisimena, kad „Morkūnas pirmą spaustuve įkūrė Chicagos Bridgeporto kvartale su Vytautu Sauliumi – nuomojo mažą kambariuką. Mykolas jau tuomet spausdino mažus pamfletėlius. Mažiuką presą, rotoprintą turėjo. Persikėlęs į Ashland gatvę jis nusipirko lino tipą ir jau turėjo vietos didesniai presui. Galima sakyti, kad jis pradėjo nuo nulio.“

Vėliau M. Morkūnas išnuomavo spaustuvei naujas patalpas Gage parke ties 59 ir Sacramento gatvių sankryža. Čia taip pat buvo dirbama nuo ryto ligi vakaro, o kartais ir ištisą parą.

Zina Morkūnienė sakė, kad laisvalaikio vyro gyvenime beveik nebuvo: tik retai išvykdavo į Mi-

chiganą, kur turėjo žemės sklypą ir keletą avilių. Reikėtų pastebėti, kad bitės prisileidžia tik gerus ir nuoširdžius žmones. M. Morkūnas rasdavo su jomis „bendrą kalbą“.

Sunku įsivaizduoti, kiek darbo ir jėgų, kiek laiko paaukota, kad lietuviškas žodis svetimoje žemėje išvystytų dienos šviesą. Čia buvo spausdinamos išeivių rašytojų lietuvių, anglų ir ispanų kalbomis parašytos knygos; lietuviški laikraščiai, programos, kvietimai, meno katalogai, įvairūs bukletai. Iš svariausių leidinių galima būtų suminėti žurnalus „Metmenys“, „Lituanus“, „Medicina“, „Technikos žodis“, laikraštį „Akiračiai“.

Išivijoje įsikūrusioms lituanistinėms mokykloms ir Pedagogikos institutui stigo vadovėlių, mokytojų literatūros. Spaustuvininkas atėjo į pagalbą. Filosofas Tomas Fuleris rašė, „kad okeanas neatstumia nuo savęs nei vienos upės“. M. Morkūnas ir buvo tas okeanas, kuris neatstūmė nei vieno pagalbos prašančio. Jo gyvenimo tikslas buvo išsaugoti, puoselėti lietuvišką žodį. Vadovėliai mokykloms, lituanistiniam Pedagogikos institutui pelno nedavė, dažniausiai jų spausdinimas buvo nuostolingas, atlikdavo spaudos darbus pridėdamas ir savo pinigų.

Tenka apgailestauti, kad išleistų Morkūno spaustuveje knygų tikslaus skaičiaus nėra. Tačiau MLLM išeivių ekspozicijoje esančiose bent 90-yje iš 100 knygų rasite nuorodą, kad spausdinta Morkūno spaustuveje Chicagoje. M. Morkūnui buvo vienodai reikšmingos tiek grožinės, krikščioniškos, istorinės ar politinės tematikos knygos. Neįmanoma išvardinti visų jo išleistų knygų, neužtektų dienos suminėti pavadinimus. Išvardinsiu tik kai kurias. Artimai bendradarbiavęs su fotomenininku A. Keziu, leido jo knygas, meno albumus, kurie tapo lietuvių išeivių kultūrinio gyvenimo pasididžiavimu: „Faces of two words“, „Lithuanian artist North Amerika“, „Pensilvanijos angliakasių Lietuva“, „Writers in the West“ ir kt.

Morkūno spaustuveje buvo perspausdinamos vertingos lietuvių rašytojų, istorikų knygos. Išleido A. Šapokos „Lietuvos istoriją“, V. Pietario „Algimantą“, išleido surinktus „Aušros“ komplektus ir kt. Nuo 1951 metų spausdino tiek vyresniosios kartos rašytojų J. Savickio, V. Krėvės, tiek jaunesniųjų M. Katiliškio, J. Švabaitės-Gylienės, V. Šlaito, tiek pradedančiųjų Liūnės Sutemos, A. Mackaus, M. Stankus-Saulaitės, E. Nazaraitės knygas. Vėliau įkurtas A. Mackaus fondas Morkūno spaustuveje kasmet leido po 2–3 grožinės literatūros knygas.

O kas galėtų įvertinti išleistus unikalius B. Kviklio „Lietuvos Vyskupystės istorijos“ tomus?.. (6 t.). Ypatingas ir neįkainojamas M. Morkūno nuopelnas buvo „LKB Kronikos“ spausdinimas keletą dešimtmečių Chicagoje lietuvių ir ispanų kalbomis. 1974 metais išėjo I „Kronikos“ tomas – 336 puslapiai, 5,000 egz. tiražu. Redagavo ir įvadą parašė prof. Juozas Brazaitis, dailininkas – Paulius Jurkus. Ar tai nebuvo knygos, kurios griovė sovietinės priespaudos pamatus?

Spaustuovės kolektyvas buvo minimalus: dirbo Mykolas su žmona Ona Zina Laskauskaitė, C. Dedela, vėliau talkino sūnus Andrius. Knygas surinkti padėdavo Ramunė Kviklytė; įsigijus kompiuterį, į bendradarbių gretas įsiliejo Danutė Brazytė-Bindokienė. Vėliau, kai persikėlė į Ashland gatvę, į darbą įsitraukė Henrieta Vepštienė, Marija Paškevičienė, Stasė Vaškeliėnė, Aloyzas Pakalniškis.

M. Morkūnas – krikščionis, patriotas, filantropas, kultūros ir visuomenės veikėjas, „nepagydomai sirgęs“ lietuvių kalbos ir spaudos išsaugojimo liga. Jis buvo vienas tų, kuris, pasak T. Mertono, „per visą gyvenimą mokėjo tvarkyti žibintus ir papildyti juos dieviškosios meilės tyloje <...> ją gausinant kituose ir mokant juos ramybės bei tylos kelių“.

Neįkainojami M. Morkūno nuopelnai nebus užnešti užmaršties dulkėmis. Jo šviesus paveikslas liks daugelio jį pažinojusių atmintyje, o knygos, išleistos sunkiomis sąlygomis, svetimoje žemėje, liks svariausiais jo pasiaukojančio darbo šviesuliais. □

M. Morkūnas su V. Zavadskiu. Kaunas, 1993.

Jono Dainausko bibliotekoje ir archyve – jo įdomaus gyvenimo atspindžiai

AUGUSTINAS IDZELIS

Tęsinys. Pradžia 2010 m. balandžio 10 d. „Kultūroje“

1941 m. birželio 22 d., sekmadienį, Kaune prasideda tautos sukilimas prieš okupantą. 10 valandą ryto įvyko pirmas bendras Kauno LAF (Lietuvos aktyvistų fronto) štabo posėdis senelių prieglaudoje Žaliakalnyje. Juozo Rudoko grupė turėjo užimti Kauno pašta ir radiofoną. Sekmadienio naktį LAF štabas buvo informuotas, kad paštas ir radiofonas sukilėlių žinioje. Pirmadienį, birželio 23 d., 8 val. ryto Leonas Prapuolenis, dr. Juozas Vėbra ir dr. Adolfas Damušis apleidžia LAF štabo pastatą ir pėsčiomis eina į Kauno radiofoną. 9:28 val. ryto Leonas Prapuolenis praneša kraštui ir pasauliui, kad jau sudaryta laikinoji vyriausybė, kuri perima valstybės vairą ir įstaigas į savo rankas. Prapuolenio nurodymu, visi buvę nepriklausomos Lietuvos pareigūnai ir darbuotojai turi grįžti į darbo vietas ir užimti pareigas, kurias turėjo prieš bolševikų okupaciją.

Jonas Dainauskas girdėjo L. Prapuolenio pranešimą ir antradienį, birželio 24 d., grįžo į VSD rūmus. Per kitas dienas maždaug 25 buvę VSD tarnautojai (iš 300) grįžo į darbą. J. Dainauskas, kaip likęs aukščiausias saugumo policijos valdininkas, *de facto* tapo VSD direktoriumi. Jo pirmas darbas buvo organizuoti likusius valdininkus bei apsaugoti didelį kiekį NKVD paliktų dokumentų ir agentūrinių bylų.

Vėlų antradienio vakarą ir ankstų trečiadienio rytą (birželio 25 d.) VSD rūmuose atsirado SS Brigadenführeris dr. Franzas Walteris Stahleckeris, Einsatzgruppe A vadas ir jo vertėjas, SS Sturmbannführeris Richardas Šveiceris – tas pats Šveiceris, kuris vienu metu buvo J. Dainausko agentas Lietuvoje. Einsatzgruppe A buvo maždaug 1,000 žudikų nacių gauja, kurių vienintelis tikslas buvo šaudyti žydus. Stahleckeris buvo 41 m. naxis, SD narys ir, kaip ir visi Einsatzgruppen vadai, – advokatas. Įžengę į VSD rūmus, greičiausiai jie buvo nustebę, radę čia J. Dainauską – paprastai toks asmuo būtų pabėgęs su Sniečkumi, Gladkovu, Slavinu ir kitais į Maskvą. Bet J. Dainauskas visą laiką buvo patriotas ir jam rūpėjo nepriklausomos Lietuvos interesai.

Pagal J. Dainausko liudijimą Kazio Palčiausko byloje (U.S. District Court, Middle District of Florida, Tampa Division, Case No. 81-547, Viv.T.), Stahleckeris pradėjo varyti antisemitinę propagandą ir klausinėti J. Dainausko apie lietuvių pažiūras į „žydų problemą“. Stahleckeris faktiškai norėjo, kad J. Dainauskas ir Lietuvos saugumo policija įsijungtų į žydų pogromą Kaune, kuris jau buvo suplanuotas. Berlynas davė Einstatzgruppen vadams daug laisvės kurti žydų naikavimo planus. Kiekvienas grupės vadas turėjo savo metodus ir planus, kurie, žinoma, nebuvo raštiškai užfiksuoti.

J. Dainauskas nesutiko su Stahleckerio siūlymais. Liepos 1 ar 2 d. į J. Dainausko kabinetą atėjo Stasys Čenkus, buvęs Vilniaus apygardos saugumo viršininkas, SD agentas, ir informavo J. Dainauską, kad jis yra atleistas iš pareigų. Čenkus tapo Lietuvos saugumo policijos skyriaus prie vokiečių policijos ir SD vado Lietuvoje viršininku. J. Dainauskas grįžo namo – anksčiau jis nakvojo saugumo rūmuose. Liepos 6 d. į jo namus atėjo Pranas Burba, buvęs kolega saugumo policijoje, dabar SD agentas, ir suėmė jį. Prieš bolševikų atėjimą P. Burba vykdė kontržvalgybos operacijas prieš komunistinį pagrindį Lietuvoje. Pabėgo į Vokietiją ir iš Tilžės, prižiūrimas SS Sturmbannführerio Hanso-Joachimo Böhme's, palaikė ryšį su Aleksandru Slavinu, buvusios slaptos Lietuvos komunistų partijos aktyvistu ir tuometiniu Lietuvos NKVD kontržvalgybos vadu. Jų pastangomis Berlyno RSHA (Reichssicherheitshauptamt) perdavė Maskvai informaciją, dėl to buvo sunaikintas Vilniaus LAF štabas. Vilniaus LAF štabo vadas, majoras Vytautas Bulvičius ir kiti septyni štabo nariai buvo sušaudyti Gorkio miesto kalėjime 1941 m. gruodžio

18 d. Prieš mirtį Bulvičius taip kalbėjo: „Mes, kariškiai, supratome, kad įsitvirtinusi sovietinė santvarka lietuviams gyventi neduos, kad politrukų kalbos apie būsimą tautų draugystę – iliuzija, matėme mums ruošiamą genocidą, todėl rengėmės kovai. Kas gi privalo ginti savo kraštą? Ką jūs manote, kad po mūsų mirties neatsiras patriotų mūsų krašte? Vis vien Lietuva ginkluosis ir ginsis, vis tiek Lietuva gyvuos. Baigdamas tvirtai šaukiu jus, tautiečiai, į kovą. Valio, nepriklausomoji Lietuva!“

1941 m. liepos 16 d. J. Dainauskas buvo perkeltas iš VSD rūmų kalėjimo į Kauno sunkiųjų darbų kalėjimą. Čia jis kalėjo iki gruodžio 6 d. Per šį laikotarpį Einsatzkommando 3, vadovaujama SS standardenführerio Karlo Jagerio, sunaikino maždaug 80 procentų Lietuvos žydų, kurie nesugebėjo pabėgti į Rusijos gilumą.

1944 m. J. Dainausko veikla buvo susijusi su generolo Povilo Plechavičiaus Lietuvos vietinės rinktinės (LVR) veikla. Gegužės 17–21 d. naciai nuginklavo 10,000 LVR karių, 80 iš jų buvo sušaudyti, maždaug 1,000 išvežti į Stuthofo ar Orenburgo koncentracijos stovyklas, o 3,500 išvežti į Lenkiją ar rytų Vokietiją taisyti vokiečių oro uostų ar tarnauti vokiečių priešlėktuvinės gynybos daliniuose. J. Dainauskas, mokėdamas vokiečių ir lenkų kalbas, dirbo štabe, kuris turėjo reikalų su buvusiais LVR vyrais. 1945 m. pradžioje J. Dainausko štabas buvo apsuptas Raudonosios armijos. Suprasdamas didelį pavojų, Dainauskas sunaikino buvusių LVR karių bylas – maždaug 2,800 vienetų. Jei NKVD ar SMERSH būtų gavę šias bylas, tūkstančiai karių giminių būtų buvę ištremti į Sibirą. Kita vertus, po karo daug LVR karių atvažiavo į JAV kaip DP (displaced person). Tie, kurie nuslėpė savo tarnybą vokiečių aviacijos daliniuose, buvo saugūs nuo galimų Office of Special Investigation (OSI) tyrimo – nebuvo likę jokių dokumentų, kurie parodytų, kad jų imigracijos formos buvo neteisingai užpildytos.

J. Dainauskas atsirado karo belaisvių stovykloje. Jam pavyko pabėgti iš stovyklos ir pasilikti Lenkijoje kaip lenkui, vardu Janas Dajnowskis. Po karo Lenkija gavo didelę dalį Rytų Vokietijos teritorijos. J. Dainauskas, dirbdamas vietinei val-

Kun. Vyt. Bagdanavičius, MIC su Jonu Dainausku, Poezijos pavasario metu, Jaunimo centre, Čikagoje, 1984 m. Jono Kuprio nuotr.

džiai, dalijo vokiškas žemes lenkų naujakuriams. Tą darbą jis atliko gerai ir 1957 metais gavo leidimą išvykti į Paryžių aplankyti vieną savo giminių. Paryžiuje J. Dainauskas pasiliko kaip politinis pabėgėlis.

1961 m. J. Dainauskas gavo imigranto vizą į JAV. 1962 m. padedant FBI, J. Dainauskas įsidarbino „Cross World Books and Periodicals“ kompanijoje, kurios patalpos buvo 330 S. Wacker Dr., Čikagoje. „Cross World Books“ faktiškai buvo registruotas JAV „Mezhdunarodnaya kniga“ (rus. Tarptautinė knyga) filialas, kurio būstinė buvo Maskvoje. „Cross World Books“ kasmet siųsdavo 22,000 katalogų JAV gimnazijoms, kolegijoms ir universitetams. FBI norėjo žinoti, kas pirkdavo sovietinę medžiagą ir ypač – kas ateidavo į parduotuvę. Greičiausiai ten buvo paslėptas fotoaparatas. J. Dainauskas turėjo asmeninių ryšių su Shevchenko – sovietinės ambasados Washingtono darbuotoju. 1968 m., kai „Cross Word Book“ parduotuvė užsidarė, J. Dainauskas kartu su Juozu Kreivėnu įsigijo visas lietuviškas knygas ir atidarė savo kompaniją „Spauda“ Cicero mieste. „Spauda“ toliau palaikė ryšius su „Mezhdunarodnaya kniga“ ir gaudavo beveik visą periodinę spaudą bei knygas iš okupuotos Lietuvos. Į Cicero dažnai atvažiuodavo visokio plauko lietuviai pareigūnai iš Sovietų ambasados Washingtono. J. Dainausko ir J. Kreivėno „Spauda“ Cicero dirbo su FBI žinia ir pritarimu.

Dideli J. Dainausko nuopelnai lietuvių tautai ir Amerikai nebuvo išreklamuoti ir nėra plačiai žinomi – jis buvo kuklus mokslo žmogus. LTSC džiaugiasi, kad jo asmeninė biblioteka ir archyvas – turtingas, apie 18,000 knygų įvairiomis kalbomis rinkinys ir daugiau kaip 60 dėžių su straipsniais, laiškais – atsirado LTSC archyvuose. Skirmantė Miglinienė, LTSC archyvų direktorė, taip rašo: „Tvarkant a. a. Dainausko istorinį palikimą, tenka tik stebėtis, kiek daug žmogus rašė, kokiomis įvairiomis temomis domėjosi, kiek daug kalbų mokėjo. Randame ir hebrajų, vokiečių, anglų, lietuvių, lenkų, rusų kalbomis rašytų straipsnių... Istoricams, kurie dar parašys ne vieną mokslinį darbą apie J. Dainauską, tai bus tikras lobis.“

Už J. Dainausko bibliotekos ir archyvo patalpų nuomą LTSC moka Jaunimo centrui beveik 2,000 dol. per metus. Archyvinė medžiaga tik provizoriškai sutvarkyta (pirminį aprašą galima rasti <http://www.lithuanianresearch.org/lit/Dainauskas/archyvas/archyvas.htm>), tam reikia pinigų. Būtų svarbu, jei atsirastų mecenatų, kurie padėtų išlaikyti J. Dainausko biblioteką ir archyvą. Čia, jo knygos ir rankraščiuose, slypi didelio žmogaus ir patrioto dvasia bei krašto meilė. Lituanistikos tyrimo ir studijų centro adresas: 5600 S. Claremont Ave., Chicago, IL, 60636–1039. Visos aukos nurašomos nuo federalinių mokesčių, Federal IRS No. 36–3166332. □

Jonas Dainauskas švenčia 95 metų jubiliejų.

Sakralinės muzikos festivalis – nuo Velykų iki Sekminių

ALGIS VAŠKEVIČIUS

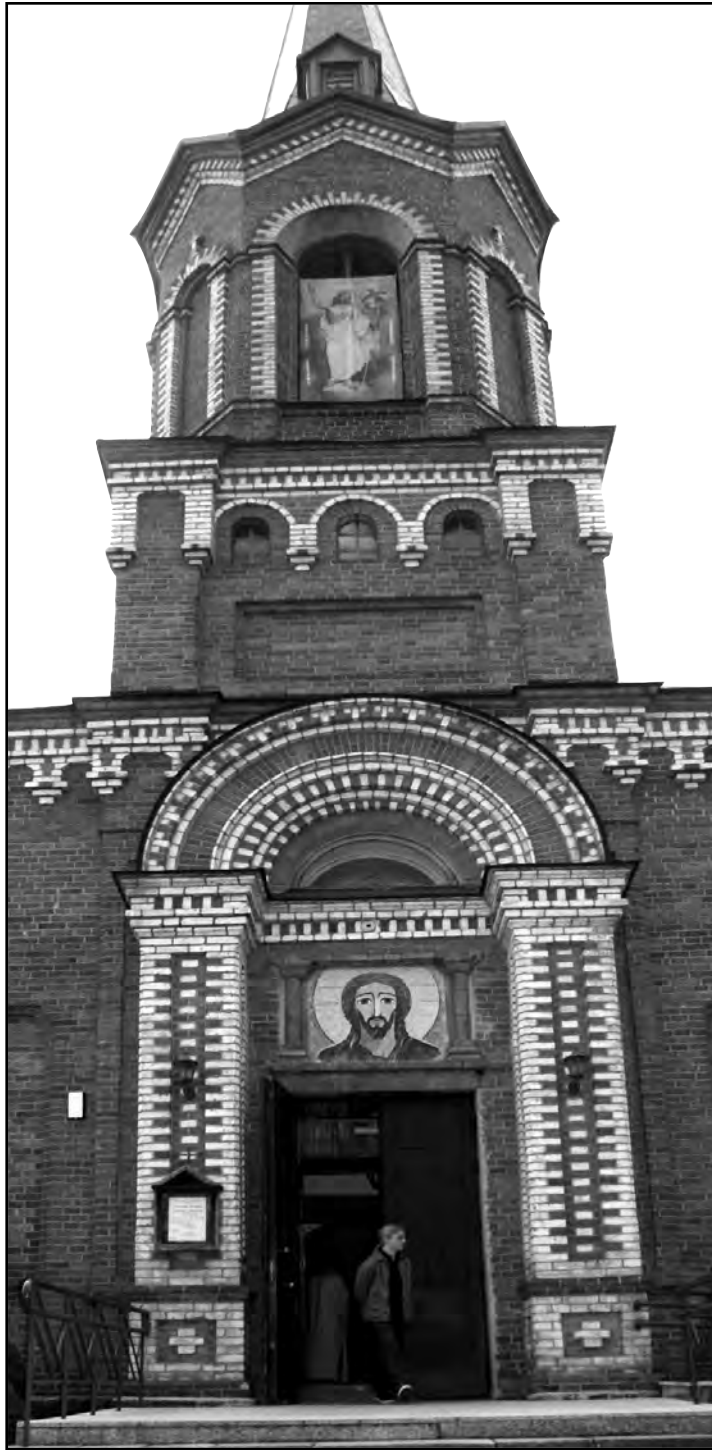
Marijampolėje prasidėjo jau vienuoliktasis tarptautinis sakralinės muzikos festivalis „Džiūgaukim... Aleliuja“. Tai vienintelis toks renginys Lietuvoje, kurio metu beveik du mėnesius įvairiose Sūduvos krašto bažnyčiose skamba sakralinė muzika, klausytojai turi galimybę išgirsti geriausius tokios muzikos atlikėjus ne tik iš Lietuvos, bet ir iš užsienio šalių.

Tokio festivalio idėja kilo 2000-ųjų metų pavasarį, kai Marijampolės švento Vincento Pauliečio bažnyčioje buvo surengti pirmieji koncertai. Tada čia susirinko 12 geriausių Marijampolės regiono suaugusiųjų ir vaikų chorų. Jau pirmasis festivalis susilaukė didelio klausytojų, rimtosios muzikos mėgėjų susidomėjimo ir tapo aišku, kad toks renginys labai reikalingas ir jis turės pasisekimą.

Jau kitais metais festivalyje dalyvavo ne tik mėgėjai, bet ir profesionalūs atlikėjai, o sakralinė muzika skambėjo ne tik švento Vincento Pauliečio, bet ir kitose Marijampolės bažnyčiose. Trečiajame festivalyje sulaukta svečių iš užsienio – atvyko Lenkijos Suvalkų miesto atlikėjai. Kasmet festivalis vis labiau augo, jame didėjo chorų ir atlikėjų skaičius. 2005-ųjų festivalyje dalyvavo jau 21 kolektyvas, specialiai buvo paruoštas ir su simfoniniu orkestru atliktas lenkų kompozitoriaus Stanislawo Moniuszko kūrinys „Aušros Vartų litanija“. Nuo tada stambaus kūrinių atlikimas su orkestru tapo festivalio tradicija.

2006 metų festivalis buvo paskirtas W. A. Mozarto 250-osioms gimimo metinėms, o 2007-ųjų metų festivalis tapo festivalių ciklu, kuriame kasdien vyko berniukų, bažnytinių, profesionalių, mėgėjų, kamerinių chorų pasirodymai. Tada 22 bažnyčiose bei kultūros centruose surengta 57 koncertai, bet ir tai buvo ne riba – 2008 metais IX sakralinės muzikos festivalyje dalyvavo jau 43 choriniai kolektyvai, per 1000 dainininkų, buvo suorganizuota 60 koncertų.

Praėjusiais metais didelį populiarumą įgijęs festivalis buvo skirtas Lietuvos vardo paminėjimo 1000-mečiui. Tai buvo ištis rekordinis festivalis – dalyvavo 72 kolektyvai iš Lietuvos, Lenkijos, Latvijos, Vokietijos, beveik 2,5 tūkstančio dalyvių, buvo suorganizuoti 42 renginiai.

Šv. Vincento Pauliečio bažnyčia.

Festivalis jau peržengė ir Marijampolės ribas – pratęsiant jo tradicijas, Lenkijoje, buvusio Vygrių vienuolyno bazilikoje pernai surengtas pirmasis sakralinės muzikos festivalis „Salve, Regina“, kuriame dalyvavo geriausiai Marijampolėje pasirodę chorai iš Lietuvos, Lenkijos ir Latvijos.

Šiomet festivalis taip pat ypatingas – jis skirtas švento Vincento Pauliečio parapijos įkūrimo 70-mečiui ir jos atkūrimo 20-mečiui. Dabartinis šios parapijos klebonas monsinjoras Juozas Pečiukonis yra vienas pagrindinių jos atstatymo iniciatorių ir sakralinės muzikos festivalio globėjų.

„Džiūgaukim... Aleliuja“ festivalio turėtų nebūtų be pagrindinės jo įkvėpėjos, neuilstančios Marijampolės choro „Suvalkija“ vadovės Virginijos Junevičienės, kuri neša visą pagrindinę šių renginių organizavimo našta. Jos vadovaujamas „Suvalkijos“ choras gerai žinomas Lietuvoje ir užsienyje, yra laimėjęs ne vieną apdovanojimą įvairiuose respublikiniuose konkursuose, susilaukė pripažinimo ir festivaliuose Middleborough Didžiojoje Britanijoje, taip pat Italijoje, Graikijoje, Vokietijoje, kitose šalyse. Šis choras kiekvieną sekmadienį gieda Marijampolės švento Vincento parapijos bažnyčioje vakarinėse Mišiose.

Festivalis tradiciškai prasideda antrąją Velykų dieną. Šiomet į jo atidarymą susirinko pilna bažnyčia klausytojų, kurie per tą dešimtmetį jau pamėgo šį renginį ir jo laukia. Festivalio atidarymo metu „Suvalkijos“ choras susirinkusiuosius pradžiugino naujomis giesmėmis, kurias atliko kartu su solistais, o bendrą giesmių koncertą baigė visi trys tą vakarą bažnyčioje giedoję chorai. Pasibaigus koncertui, chorų nariai dar neskuaba skirstytis – jiems rengiama muzikinė svečtainė, kur taip pat skamba muzika, atlikėjai gali pabendrauti tarpusavyje prie kavos puodelio.

Tai, kad chorinė muzika vis populiarėja, įrodė ir tik ką pasibaigęs vienos Lietuvos televizijos projektas „Chorų karai“. Jo metu tarpusavyje varžėsi didžiausių Lietuvos miestų chorai, o geriausius rinko komisija ir žiūrovai. Šiame visą Lietuvą sužavėjusiame renginyje, apie kurį dar rašysime „Drauge“, marijampoliečiai, vadovaujami ir Chicagoje koncertavusio operos solisto Edmundo Seiliaus, nusileido tik Kaucho chorui ir užėmė antrąją vietą. □

Festivalio akimirkos.

A. Vaškevičiaus nuotraukos

150 PSALMĖ

Aleliuja. Šlovinkit Viešpatį Jo šventovėj,
šlovinkit jo galybės skliautuos.
Šlovinkit jį už darbus didingus,
neaprepiamą Jo didybę.
Šlovinkit, pūsdami ragą,
šlovinkit arfa ir kankliais,
šlovinkit būgnais ir šokiais,
šlovinkit stygom ir fleitom,
šlovinkit jį skambiausiais cimbolais,
šlovinkit jį kuo skardžiausiais.
Kas kvėpuoja, tešlovina Viešpatį! Aleliuja.

Vertė
Sigitas Geda

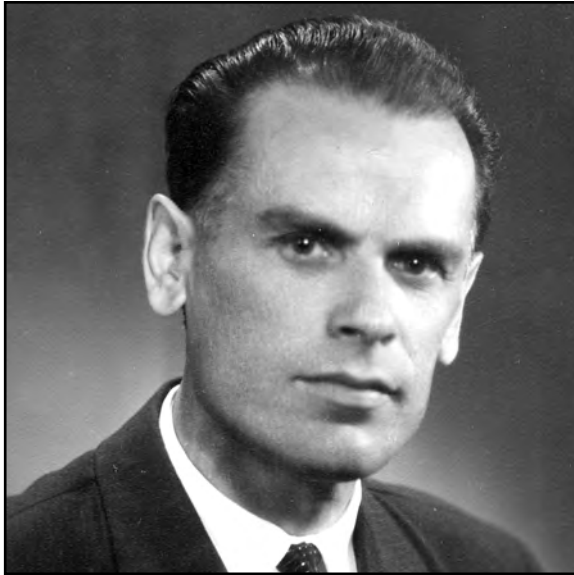
Boleslovui Zubrickui – 80

STASYS SLIŽYS

Muzikologas, chorvedys, pedagogas, humanitarinių mokslų daktaras Boleslovas Zubrickas šių metų balandžio 5 d. švenčia savo 80-ties metų amžiaus sukaktį. Aukšto mokslo ir didelio darbštumo jubilatas yra sudaręs penkis dainų rinkinius chorams, išleidęs septynias knygas: „Tarybų Lietuvos chorai“ (1979 m.), „Tarybų Lietuvos chorvedžiai“ (1984 m.), „Moksleivių chorai“ (1988 m.), „Specialiųjų vidurinių ir profesinių technikos mokyklų moksleivių chorai“ (1991 m.), „Lietuvos chorų istorija“ (1994 m.), „Pasaulio lietuvių chorvedžiai“ (1999 m.) ir „Lietuvos kompozitoriai“ (2004 m.).

Dr. Zubrickas muzikologijos mokslo srityje yra vienas iš pirmųjų Lietuvoje, atkreipusių dėmesį į chorų tyrinėjimą istoriškai ir chronologiškai. Minėtose knygose sukaupė daug istorinės, faktinės ir ikonografinės medžiagos apie Lietuvos, JAV, Kanados ir Australijos lietuvių choras, chorvedžius ir kompozitorius.

Suprantama, pirmose penkiose knygose žymūs chorvedžiai ir jų chorai nėra paminėti dėl sovietų ideologijos. Drastiški pasikeitimai nulėmė chorų repertuaro kryptį, nes sovietinės okupacijos metais dėl griežtos cenzūros nebuvo leista rašyti apie vargonininkus ir jų bažnytinius choras, apie muzikus tremtinius ir išėivius. Dėl minėtų priežasčių tik šeštoji ir septintoji dr. Zubricko knygos yra laikytinos reikšmingiausiomis, nes tokius enciklopedinius žinytus buvo įmanoma parengti tik Lietuvai atgavus Nepriklausomybę. Šeštosios knygos pratarmėje autorius pabrėžia, kad pirmieji chorai buvo sukurti ir jų sąjūdis buvo neštas ant vargonininkų pečių, parapija ir bažnyčia buvo tos vietos, kuriose brendo mūsų chorai. Juk tie patys chorai sudarė milžiniškus jungtinius choras mūsų

pirmose Dainų šventėse. Tai knygai medžiaga paimta iš autoriaus asmeninio archyvo, dainų švenčių leidinių, iš Bostono lietuvių enciklopedijos, Lietuvių muzikų vardyno, Žilevičiaus-Kreivėno muzikologijos archyvo (Chicagoje), 249 išėivijos „Muzikos žinių“ numerių. Šis didelio formato enciklopedinis žinytas išgarsino arti devynių šimtų vargonininkų, chorvedžių ir jų chorų biografijų ir autobiografijų.

Septintoji knyga „Lietuvių kompozitoriai“ yra lyg šeštosios knygos antrasis tomas. Medžiaga paimta iš tų pačių šaltinių, pridėdant asmenines bylas, esančias Lietuvos kompozitorių sąjungoje, iš Lietuvos muzikos akademijos, Lietuvos literatūros ir meno archyvo, daug duomenų surinkta, bendraujant su pačiais kompozitoriais. Šis enciklopedinis žinytas yra irgi didelio formato, pristatantis per du šimtus kompozitorių, išėjusių muzikos mokslus ir įgijusių kompozitoriaus diplomus, kurie priklausė arba vis tebėra Kompozitorių sąjungos nariai. Žinyne yra minimi ir tie kom-

pozitoriai, kuriems likimas nebuvo palankus įgyti diplomą, bet jų kūriniai yra aukštos vertės. Todėl tie autoriai yra priskirti kompozitorių plejadai, tai profesionalų grupei, kuriuos jungia bendras išsilavinimas. Kompozitorių žinyno sąrašuose paminėti vadinami „Kiti muzikos kūrėjai“ ir diplomuoti muzikologai, daugiausia prisidėję prie lietuvių kompozitorių kūrinų vertinimo ir propagavimo. Kalbant apie kompozitorius, B. Zubrickas savo šeštoje knygoje plačiai įvertino ir išėivius chorvedžius, kurie sukūrė kokybiškas giesmes ir dainas, kurios daugiau nei penkiasdešimt metų skambėjo išėivių bažnyčiose, tautiniuose minėjimuose ir didingose Dainų šventėse.

Enciklopediniuose žinynuose yra paminėta net ir XIX amžiaus pabaigos ir XX amžiaus pradžios choro vadovų veikla, kuri dėjo pamatus lietuvių chorinei kultūrai ir atskleidė tos kultūros genezę. Tie du žinynai yra didelis ir brangus įnašas į Lietuvos muzikologijos mokslo studijas, nes jie nėra skirti tik skaityti, juose daug profesinės informacijos muzikologams, chorvedžiams ir kompozitoriams.

Jubilatas, kuris daug galvojo prieš rašydamas minėtus žinytus, tikrai turėjo pilietinės, tautinės ir ypač profesinės drąsos. Tai milžiniškas užmojis, kurį gali suprasti tik tie, kurie rašo knygas, redaguoja laikraščius bei žurnalus. Juk medžiagos rinkimas, faktų tikrinimas, sisteminimas, rengimas spaudai, spausdinimas ir korektūros yra ne tik didelis, bet ir atsakingas darbas. Džiaugiamės, kad mūsų jubilatas, sunkumus nugalėjęs, pastatė nesugriaunamą paminklą jau mirusiems ir dar gyvenantiems chorvedžiams ir kompozitoriams, kurio viršūnėje įsiamžino ir dr. B. Zubricko garbingas vardas.

Jubiliatui linkime dar ilgus metus džiaugtis vertingų darbų sėkmingumu, juk tie du žinynai sugretino Lietuvos ir išėivijos chorvedžius ir kompozitorius. Tokiu būdu buvo atsikratyta 50 metų trukusios sovietinės geležinės uždangos. Abu žinynai patartini naudoti kaip mokymo priemonė muzikos mokyklose. □

Pasaulis mini genialiojo lenkų kompozitoriaus jubiliejų

ALGIS VAŠKEVIČIUS

Garsiausias visų laikų Lenkijos kompozitorius Fredericas Chopinas – neužmirštas. Visas pasaulis iškilmingai mini 200-ąsias jo gimimo metines, rengiama daugybė koncertų, parodų, susitikimų ir seminarų, o Varšuvoje ką tik duris atvėrė itin modernus kompozitoriaus muziejus, įsikūręs restauruotuose XVII amžiaus rūmuose. Sukruto ir Jungtinėse Amerikos Valstijose gyvenantys lenkai – jie iškėlė idėją Chicagoje pastatyti Varšuvoje esančio kompozitoriaus paminklo kopiją.

200 metų F. Chopinui sukako visiškai neseniai, kovo 1-ąją. Nuo mažų dienų pasižymėjęs muzikiniu talentu, kompozitorius 1830-aisiais paliko Lenkiją ir niekada į ją daugiau negrįžo. Iš pradžių jis įsikūrė Austrijoje, vėliau persikėlė į Prancūziją, kur gyveno iki pat mirties. Mirė jaunas, sulaukęs vos 39-erių, 1849 m. nuo plaučių tuberkuliozės, palaidotas garsiosiose Paryžiaus Pere Lachaise kapinėse.

F. Chopinas nekūrė monumentalių kūrinų – operų, oratorių, bet jo muzika fortepijonui – mazurkos, valsai, preliudai, polonezai – iki šiol žavi muzikos mylėtojus visame pasaulyje. Minint kompozitoriaus jubiliejų, nutarta Lenkijoje, taip pat šalyse kaimynėse – Ukrainoje, Baltarusijoje, Karaliaučiaus krašte bei Lietuvoje – surengti 200 koncertų, kurių metu skambėtų kompozitoriaus kūriniai. Projektas pavadintas „Chopinas atvyko“. Muzika šįkart skamba ne garsiausiose didmiesčių salėse – jos gali klausytis mažų miestelių, kaimų gyventojai, gal iki šiol niekada negirdėję gyvai atliekamos jo muzikos.

Vienas iš tokių miestelių – už 20 kilometrų nuo Balstogės esantis Supraslio miestelis, kur gy-

Šio Varšuvoje esančio paminklo kopiją norima pastatyti Chicagoje. A. Vaškevičiaus nuotr.

vena vos apie 4 tūkstančiai gyventojų. Jame surengtas F. Chopino muzikos vakaras – žinomiausias kompozitoriaus kūrinis skambino viena garsiausių Lenkijos atlikėjų Aleksandra Mozgiel. Apie 80 salėje susirinkusių klausytojų, sulaukę žadą, klausėsi nuostabios F. Chopino muzikos, o nuskambėjus garsiojo polonezo As-dur akordams, ne vieno akyse pasirodė ašaros.

Jau pernai, pasitinkant kompozitoriaus jubiliejų, surengti 33 iš 200 koncertų. Šiomet jie tęsiasi Lenkijos miesteliuose, netrukus persikels ir į Lietuvą. Paskaičiuota, kad apie 80 procentų į šiuos koncertus ateinančių žmonių iki šiol niekada nėra lankęsi klasikinės muzikos koncertuose. Dabar į koncertus įvairių miestelių aikštėse, bažnyčiose, kultūros namų salėse susirenka nuo 60 iki 800 žmonių, tarp jų būna ir nemažai jaunų žmonių. Kūrinis atlieka garsiausi Lenkijos atlikėjai, projektą remia Lenkijos vyriausybė.

Kovo 1-ąją, tądien, kai kompozitoriui sukako 200 metų, New Yorke prasidėjo visą savaitę vykusi muzikinė akcija – Wall Streete, Pasaulio finansų centro pastatų komplekse skambėjo F. Chopino

muzika. New Yorke biržos makleriai, klerkai darbo pertraukėlių metu galėjo Žiemos sodo pagrindinėje salėje, taip pat pastatų vestibuliuose klausytis garsiausių lenkų kompozitoriaus kūrinų, kuriems atlikti buvo pastatyti 4 fortepijonai. F. Chopino muziką pirmąją pavasario savaitę skambino ir garsūs atlikėjai, ir Julliard mokyklos, Brooklyn koledžo, New Yorke universiteto, Queens koledžo ir kitų mokymo įstaigų studentai. Muzika čia skambėjo nuo ankstyvo ryto iki vėlyvo vakaro, rytais groti galėjo visi norintys, kuriems įdomi ir svarbi lenkų kompozitoriaus kūryba. Ši akcija turėjo didelį pasisekimą, o Pasaulio finansų centro meno direktorė Debra Simon buvo patenkinta, kad tiek daug žmonių susidomėjo garsiojo kompozitoriaus muzika.

Lenkijos sostinėje, gražiame Lazienki parke esanti „art-nouveau“ stiliaus lenkų skulptoriaus Wacława Szymanowskio paminklas Chopinui jau turi kopiją – tokio pat dydžio skulptūra pastatyta Japonijoje, Hamamatsu mieste. Iki 2007 metų Varšuvoje esanti skulptūra buvo pati didžiausia, pastatyta F. Chopino atminimui, bet dabar dar aukštesnis paminklas yra Kinijoje, Šanchajuje. Inicijatyvinę grupę paminklo kopijai Chicagoje įkūrė F. Chopino muzikos gerbėjai teigia, kad šiame mieste gyvena daugiausia lenkų už Lenkijos ribų, tad paminklas garsiausiam jų tautiečiui tiesiog galima atsirasti. Apie šią idėją daugiau informacijos galima surasti specialiai sukurtoje interneto svetainėje www.chopinmonumentinchicago.com, joje yra ir daug kompozitoriaus muzikos įrašų. □

Š. m. balandžio 3 d. „Kultūros“ numeryje pastebėta klaida: Aldonos Žemaitytės straipsnyje „Aukštinis menų vainikas“ po keramikos darbų nuotrauka turėtų būti ne Jolantos Janavičienės, o Henrietos Vepštienės pavidarė. Atsiprašome dailininkų ir skaitytojų.